

# КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ БАЗ ОПОДАТКУВАННЯ ПЕРСОНАЛЬНОГО ПРИБУТКОВОГО ПОДАТКУ В ЄС ТА УКРАЇНІ COMPARATIVE ANALYSIS OF TAX BASES OF PERSONAL INCOME TAX IN THE EU AND UKRAINE

**Ліна ЗАДОРЖНЯ,**  
молодший науковий співробітник,  
Університет державної фіскальної  
служби України, Ірпінь



**Lina ZADOROZHNIYA,**  
Junior Researcher,  
University of State Fiscal Service  
of Ukraine, Irpin'

У контексті постійних змін законодавства з оподаткування доходів фізичних осіб в Україні найбільша роль відводиться ставкам ПДФО, а також його прогресивності. Проте не менш важливими є підходи до визначення бази оподаткування з огляду на забезпечення легкості дотримання податкового законодавства та оптимізації адміністрування.

Аналіз останніх публікацій свідчить про певні напрацювання в частині порівняння податкових баз з персонального прибуткового податку (далі – РІТ) як іноземними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема, найчастіше податкові бази аналізуються в межах однієї держави (наприклад, Хорватії [25], України [8]) або в контексті аналізу податкових реформ (наприклад, на рівні ОЕСР [21] чи ЄС [22]), проте важливим є визначення пріоритетів удосконалення податкової бази з ПДФО з метою більшої відповідності умовам наростаючої податкової конкуренції, вдосконалення методів адміністрування та створення більш сприятливих умов для дотримання вимог податкового законодавства.

**Метою** статті є дослідження та порівняння баз оподаткування персонального прибуткового податку у державах-членах ЄС та Україні та визначення напрямків удосконалення бази оподаткування ПДФО.

Ключовим елементом РІТ цього податку є поняття «оподатковуваний дохід». Воно є вужчим за «дохід», «валовий дохід», тому що з нього виключено величини доходу, що не враховуються при визначенні бази оподаткування. Оподатковуваний дохід або база оподаткування може варіюватися в залежності від норм законів. Валовий дохід окрім доходу у вигляді заробітної плати та інших видів доходу може включати трансферти та інші допомоги, що, як правило, не включаються до бази оподаткування.

Е.Селігман [17, с. 19-21] зазначав, що дохід фізичної особи – це потік багатства, а тому він завжди повинен оцінюватися за визначений період, і, коли мова йде про дохід для цілей оподаткування, ми має-

мо на увазі річний дохід. Він використовується власником для цілей споживання і, таким чином, зберігає капітал. З огляду на те, що деякі доходи є непридатними, з теоретичної точки зору для персонального при-

буткового оподаткування (спадщина чи подарунки) сформувалася ідея необхідності регулярності доходів. Це означає, що якісь несподівані чи непередбачувані одноразові доходи не доцільно включати до бази оподаткування. Окрім того, для цілей оподаткування доцільніше використовувати грошові доходи (при цьому не застосовуючи оцінку емоційної винагороди: якщо два власники будинків здають їх в оренду, то доцільно оподатковувати тільки того, що отримує за це грошову винагороду і не оподатковувати власника, який надає житло на безоплатній основі близькій особі), тому що їх можна легко обчислити. При цьому розмір оподаткованого доходу повинен бути дещо вищим від чистого доходу. Для забезпечення принципів однаковості (рівності) та універсальності при справедливому оподаткуванні потрібно враховувати диференціацію доходів (у залежності від природи доходів) та градацію (в залежності від сум доходів).

А.Соколов запропонував під доходом (з податкової точки зору) розглядати всі надходження, що виникають на основі процесу ціноутворення, за винятком надходжень від продажу майна [6, с. 132]. А тому і в контексті персонального прибуткового оподатку-

вання логічно було б розглядати дохід до оподаткування лише з урахуванням певних витрат на проживання (наприклад, прожиткового мінімуму). Інший підхід може полягати у застосуванні ставки 0% до доходів, що є нижчими певного мінімально необхідного рівня доходів. Це забезпечує справедливість оподаткування, а також дозволяє залишити стимули до праці (зокрема, низькооплачуваної та низько кваліфікованої) та уникнути трансакційних витрат, які могли б виникнути спочатку при оподаткуванні, а потім при наданні соціальної допомоги.

*У статті досліджено сутність оподаткованого доходу для цілей персонального прибуткового оподаткування та визначено основні фактори регулятивної ефективності персонального прибуткового податку. Здійснено порівняльний аналіз баз оподаткування персонального прибуткового податку в державах – членах ЄС та Україні, що дозволило оцінити його стан та визначити перспективи вдосконалення бази оподаткування ПДФО.*

*The article deals with the essence of taxable income for the purposes of personal income taxation and the main factors that affect the regulatory effectiveness of the personal income tax. Also the comparative analysis of tax bases of personal income tax in the EU Member States and Ukraine was conducted, allowing to assess its situation and prospects of improvement of tax base of personal income tax in Ukraine.*

Таблиця 1. Системи сплати  
персонального прибуткового податку

Види систем PIT	Відповідальний за сплату та перерахування до бюджету PIT	Спосіб сплати податку	Основні види доходів
PAYE	Податковий агент	У джерела	Трудові доходи
PAYG	Фізична особа	Деклараційний	Доходи від самозайнятості, пасивні доходи, спадщина та інші доходи, що отримані не на постійній основі (виграші, призи, подарунки тощо)
		Деклараційний і кадастровий	Доходи від здачі в оренду майна

Джерело: складено автором.

До оподаткованого доходу можуть включатися різні категорії доходів (трудові, підприємницькі, інвестиційні доходи, доходи від власності, соціальні державні соціальні трансферти та родинна допомога і трансферти). При цьому найчастіше соціальні трансферти від держави не оподатковуються. Також певні види можуть не входити до бази оподаткування через обраний вектор державної політики, а також складність включення певних доходів до бази оподаткування та, як наслідок, підвищення витрат на адміністрування.

Як зазначав А.Соколов, прибутковому оподаткуванню повинен підлягати лише чистий дохід, тому що в протилежному випадку воно б створювало спротив не лише простому, а й розширеному відтворенню капіталу. Дохід виникає в результаті співставлення надходжень і витрат, а тому спадщина, що отримана задарма, страхова сума або виграш в лотереї, в якій білет був отриманий безоплатно, не може вважатися оподаткованим доходом з теоретичної точки зору. А тому вважається, що PIT не є достатнім інструментом для оподаткування доходів від приросту майна (спадщині, виграшу тощо) [6, с. 135-136, 139, 145]. Саме концепція оподаткованого доходу визначає базу оподаткування, яка закріплюється нормативно-правовими актами.

Таким чином, при визначенні оподаткованого доходу важливим є зв'язок між доходами та діяльністю, в результаті яких вони були отримані. Але в контексті забезпечення справедливості оподаткування навіть непередбачувані та непрогнозовані доходи можуть бути оподатковані.

На теоретичному рівні розмежовуються два підходи до визначення об'єкта оподаткування [1]: роздільна (наприклад, шедулярний) і глобальна. Роздільна модель PIT передбачає оподаткування окремо кожної категорії доходів, тобто визначальним є джерело доходу. При цьому для кожної категорії доходу можуть застосовуватись різні ставки, вирахування тощо. Проте на сьогодні більш поширеними є зміни в напрямку запровадження моделі глобального податку, що базується на оподаткуванні валового доходу сумарно з всіх категорій доходу. При цьому найбільш розповсюдженою є модель комбінованого податку, відповідно до якої до більшої частини оподаткованого доходу застосовується модель глобального податку, а до певних категорій та видів доходів – роздільна.

У загальному, сплата PIT відбувається за однією із двох систем: PAYE (*pay as you earn*) – сплата податку по мірі того як отримується дохід, та PAYG (*pay as you go*) – сплата податку залежить від законодавчо визначеного обов'язку щодо сплати податку. PAYE найчастіше застосовується до трудових доходів (наприклад, у США – *withholding income tax*), а також він може застосовуватись до інших видів доходів, обов'язок утримання та сплати яких покладено на податкових агентів (табл. 1).

Сплата податку можлива через утримання суми PIT податковим агентом (найчастіше, роботодавцем) або за результатами річного декларування платником податку. Утримання PIT набуло найбільшого поширення до заробітної плати як джерела доходу. Це дозволяє звузити коло осіб, що підпадають під контроль та уніфікувати їх аудит. Також застосування цього підходу дозволяє забезпечити високу прогнозованість надходжень PIT.

Сплата PIT за результатами річного декларування може бути єдиним або допоміжним методом виконання податкових зобов'язань фізичною особою. Основною його перевагою є врахування всіх обставин при визначенні податкових зобов'язань: податкового статусу, врахування всіх видів доходів, збитків минулих періодів, можливості застосування пільг та знижок тощо. Недоліками для платників податків є необхідність підготовки і подачі декларації, а для держави – надходження від податку відбуваються лише раз у рік, а також складність контролю за перевіркою правильності та достовірності інформації, що зазначена платником податку у декларації.

Оподаткування доходів фізичних осіб є дуже складним і дієвим інструментом регулювання ряду процесів на рівні держави та індивіда. Шляхом оподаткування певних видів доходів забезпечується регулятивна ефективність PIT, що проявляється через ряд ефектів, а також у контексті застосування плоскої чи прогресивної шкали.

Незважаючи на плюралізм у визначенні та класифікації регулятивних ефектів PIT, на нашу думку, доцільно виділяти ефекти доходу і заміщення, позитивні й негативні ефекти, лінійні й нелінійні, механічні та поведінкові ефекти, а також перерозподільчі ефекти. Визначальними при цьому є елементи податку та їх зміна. Оскільки PIT може впливати на економічне зростання, продуктивність праці, офіційну зайнятість, безробіття, соціальні виплати, перерозподіл доходів, тіньову

економіку, пропозицію праці, вибір місця проживання, людський капітал, зменшення нерівності та інфляцію (хоча важливішим є вплив інфляції на функціонування РІТ), то це й визначило необхідність виділення таких основних ефектів.

Міжнародна практика персонального прибуткового оподаткування свідчить про застосування різних підходів до оподаткування доходів громадян. Наприклад, у деяких державах застосовується глобальна модель податку (Угорщина), тоді як в більшості досліджуваних держав – комбінована. Окрім того, на законодавчому рівні визначено, що оподаткування доходів відбувається в межах РІТ, який є єдиним і застосовується до всіх визначених баз оподаткування, або ж існує 2-4 інструменти РІТ (фактично різні податки), що можуть застосовуватись до різних категорій доходів або до різних платників податків (Австрія, Німеччина, Фінляндія, Данія).

При порівнянні різних категорій доходів, що підпадають під персональне прибуткове оподаткування у ЄС, за даними Європейської бази даних податків (Europe Tax Database) (табл. 2) [9], визначено такі види оподатковуваних доходів РІТ: доходи від зайнятості, доходи від бізнесу чи самозайнятої діяльності, доходи від спортивних і розважальних заходів, допомоги в натуральній формі, пенсійний дохід, зайнята власником нерухомість, дивіденди, відсотки за державними облігаціями, відсотки за спеціальними рахунками економії, відсотки по вкладах, роялті, доходи від здачі в оренду нерухомого майна, доходи від здачі в оренду рухомого майна, приріст капіталу від нерухомого майна, приріст капіталу від рухомого майна, спадщина, рента від страхування життя, призи та нагороди, стипендії, доходи від випадкової діяльності, доходи від пожертвувань і подарунків, доходи від лотерей та ігрових заходів. При цьому в середньому оподатковується 16 видів доходів у державах, що є членами ЄС.

Із 23 видів оподаткованого доходу в державах – членах ЄС лише заробітна плата, доходи від бізнесу чи самозайнятості та доходи від спортивних і розважальних заходів оподатковуються у всіх державах. Також у 27 державах – членах ЄС використовуються для оподаткування РІТ допомоги в натуральній формі, доходи від здачі в оренду нерухомого майна та доходи від випадкової діяльності.

Найрідше застосовується для визначення бази оподаткування РІТ такі види доходів: дохід від спадщини (у 4 державах), доходи від лотерей та ігрових заходів (у 8 державах), доходи від пожертвувань і подарунків (у 8 державах), зайнята власником нерухомість (у 9 державах) та стипендії (у 9 державах).

Аналізуючи оподатковувані доходи в розрізі різних держав – членів ЄС потрібно зазначити, що максимально застосовувалось 22 із 23 видів доходів для оподаткування РІТ у Литві та Чехії, 21 – у Греції та Угорщині, 20 – у Словенії, 19 – у Іспанії, Латвії, Нідерландах, Румунії, Словаччині. Найменше видів доходів використовувалося для оподаткування РІТ у Швеції (лише 6 видів) та Кіпрі (9 видів).

При цьому дуже цікавий досвід Швеції, в якій було скасовано оподаткування спадщини, багатства та подарунків. Незважаючи на велику частку податків, що перерозподіляються, спостерігаються лібералізаційні зміни. Окрім того, РІТ як тип податку представлений національним та місцевим РІТ, РІТ нерезидентів та РІТ артистів нерезидентів та інших. Найбільше значення (з огляду на фіскальну та регулятивну ефективність) відіграє національний та місцевий РІТ: ставки місцевих РІТ варіюються від 29% до 36%, а ставки національного РІТ – 20% і 25% (ставка 25% за останні 2 десятиріччя вводилась і відмінювалась в залежності від необхідності фінансування державного боргу) – і застосовувались до доходу від 443 тис. шведських крон (приблизно 1,4 млн грн.).

У США до бази оподаткування РІТ входять такі види доходів: заробітні плати, відсотки, дивіденди, доходи від підприємницької діяльності, доходи і збитки від приросту капіталу, пенсії, доходи і витрати від здачі в оренду майна, допомога з безробіття, доходи і збитки від азартних ігор та інші [24]. Для порівняння: у Великобританії оподатковуються такі види доходів: трудовий дохід, доходи від самозайнятості, деякі державні допомоги, більшість видів пенсій (наприклад, державні пенсії), дохід від оренди, пільги від роботи, доходи від трасту [13]. Потрібно зазначити, що Великобританія та США, які мають значні успіхи в адмініструванні й контролі за правильністю нарахованого та сплаченого РІТ, більшість надходжень від РІТ забезпечує 1% найбагатшого населення (у США – від 45% до 55%, у Великобританії – від 21% до 29% у 2003–2013 роки) [23].

У більшості держав – членів ЄС накопичені трудові пенсії звільняються від оподаткування. Це означає, що внески працівника і роботодавця підлягають вирахуванню із оподаткованої бази, інвестиційні результати, отримані з пенсійного фонду також звичайно вираховуються (за винятком Данії, Італії, Швеції) та оподатковуються лише кінцеві вигоди (*benefits*) [15].

На відміну від України, де порядок, ставки, правила оподаткування податком з доходів фізичних осіб встановлюються виключно на загальнодержавному рівні, в іноземних державах органам місцевого самоврядування надано досить широке право у податковій сфері (табл. 3). У таких країнах Європи, як Болгарія, Кіпр, Естонія, Греція, Латвія, Норвегія, Румунія, особистий прибутковий податок належить до місцевих податків, а в Бельгії, Данії, Фінляндії, Швеції та Швейцарії органи місцевого самоврядування самостійно визначають ставки, за якими оподатковуватимуться доходи громадян [7].

При цьому в більшості випадків у країнах – членах ОЕСР персональне прибуткове оподаткування на місцевому рівні відбувається за плоскою шкалою. Одним із винятків є США, де в деяких штатах існує місцевий РІТ, що сплачується за прогресивними ставками та найчастіше застосовується до трудових доходів [19], що забезпечує значну варіацію середнього розміру РІТ на 1 особу в різних штатах [18].



Таблиця 2. Види оподаткованого доходу РІТ у державах – членах ЄС

	Доходи від зайнятості (заробітна плата)	Доходи від бізнесу чи самозайнятості	Доходи від спортивних і розважальних заходів	Допомоги в натуральній формі (автомобіль компанії, чеки на обіді тощо)	Пенсійний дохід	Зайнята власником нерухомість	Дивіденди	Відсотки за державними облигаціями	Відсотки за корпоративними облигаціями	Відсотки за спеціальними рахунками економії	Відсотки по вкладах	Роялті	Доходи від здачі в оренду нерухомого майна	Доходи від здачі в оренду рухомого майна	Приріст капіталу від нерухомого майна	Приріст капіталу від рухомого майна	Дохід від спадщини	Рента від страхування життя	Призи та нагороди	Стипендії	Доходи від випадкової діяльності	Доходи від пожертвувань і подарунків	Доходи від лотерей та ігрових заходів	Всього
Австрія	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1			18	
Бельгія	1	1	1	1	1		1	1	1	1			1				1				1			12
Болгарія	1	1	1	1			1				1	1	1	1	1	1		1	1		1	1		15
Сполучене Королівство	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1			1				1			15
Греція	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1	1	1	21
Данія	1	1	1	1	1							1	1	1					1	1	1			11
Естонія	1	1	1		1		1	1	1	1		1	1	1	1	1			1	1	1			16
Ірландія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1			1			18
Іспанія	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1		1	19
Італія	1	1	1	1	1	1	1						1	1		1			1	1	1			13
Кіпр	1	1	1	1	1							1	1	1				1						9
Латвія	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1	1	1	1		19
Литва	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	22
Люксембург	1	1	1	1	1	1						1	1	1	1	1	1				1			13
Мальта	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1			1			17
Нідерланди	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1			19
Німеччина	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1			18
Польща	1	1	1	1	1		1	1	1		1	1	1	1	1	1			1	1	1			17
Португалія	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1		1	1		1	1		1			17
Румунія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1			1		1		1	19
Словаччина	1	1	1	1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1	1	1	19
Словенія	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1		20
Угорщина	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	21
Фінляндія	1	1	1	1	1		1					1	1	1	1	1		1			1			13
Франція	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1		1	18
Хорватія	1	1	1	1	1		1	1	1			1	1	1	1						1			11
Чехія	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	22
Швеція	1	1	1	1	1																1			6
Всього	28	28	28	27	25	9	23	20	20	17	19	25	27	25	22	22	4	19	18	9	27	8	8	

Джерело: складено автором.

Незважаючи на складність визначення податкових зобов'язань, 45,3% американських домогосподарств не сплачують РІТ на федеральному рівні [10].

У Канаді РІТ сплачується за прогресивними шкалами: федеральні ставки варіюються від 15% до 33%, а місцеві – від 4% до 21% (в залежності від провінції чи території) [12].

У державах – членах ЄС застосовуються різні підходи до розподілу надходжень від РІТ. Відповідно до уза-

гальної інформації сплачені кошти від РІТ можуть надходити до центральних, регіональних, місцевих органів влади, а також спрямовуватися на соціальне забезпечення та інші цілі. Лише у 9 з 28 держав – членів ЄС бенефіціарами надходжень від РІТ є центральні органи влади (у Болгарії, Ірландії, Кіпрі, Люксембурзі, Мальті, Нідерландах, Румунії, Словенії та Угорщині). В інших державах відбувається розподіл між різними бенефіціарами (найчастіше між центральною

Таблиця 4. Структура надходжень податку на доходи фізичних осіб та військового збору до зведеного бюджету у 2012-2015 роках, %

Рік	Квартал	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку у вигляді заробітної плати	Податок на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, що сплачується податковими агентами	Податок на доходи фізичних осіб із доходів у формі заробітної плати шахтарів-працівників	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата	Податок на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування	Фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю, нарахований до 1 січня 2012 року	Надходження сум реструктурованої заборгованості зі сплати податку на доходи фізичних осіб	Податок на доходи фізичних осіб із доходу у вигляді процентів	Податок на доходи фізичних осіб із суми пенсійних виплат або щомісячного довічного грошового утримання, що оподатковується відповідно до підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу	Військовий збір
2012	I	88,80	3,55	2,12	1,53	4,00	0	0			
	II	88,69	3,49	2,05	2,01	3,76	0	0			
	III	87,55	3,49	1,98	2,87	4,10	0	0			
	IV	87,12	3,48	1,98	3,72	3,70	0	0			
2013	I	88,10	3,64	2,20	3,38	2,69	0	0			
	II	88,35	3,54	2,11	3,13	2,87	0	0			
	III	86,49	3,55	2,07	3,86	4,03	0	0			
	IV	85,87	3,59	2,03	4,90	3,62	0	0			
2014	I	87,35	4,00	2,27	4,05	2,33	0	0			
	II	87,14	4,01	2,15	4,17	2,53	0	0			
	III	83,53	4,17	1,91	4,82	2,95	0	0	1,07	0,02	1,54
	IV	79,60	4,40	1,65	5,61	2,52	0	0	2,83	0,03	3,37
2015	I	69,33	4,50	0,70	4,49	1,79	0	0	9,27	1,00	8,93
	II	69,86	4,42	0,59	4,00	1,96	0	0	8,92	1,08	9,17
	III	68,64	4,51	0,55	4,91	2,47	0	0	8,71	1,09	9,11
	IV	68,32	4,66	0,49	5,92	2,14	0	0	8,22	1,09	9,16
Середнє значення		82,17	3,94	1,68	3,96	2,97	0,00	0,00	5,57	0,62	5,90

Джерело: складено автором за даними [4].

та місцевими органами влади). У Китаї надходження від РІТ розподіляється між центральним та місцевими бюджетами у пропорціях 60%/40 % [11].

Варто зазначити, що, незважаючи на необхідність децентралізації доходів, правила розподілу ПДФО призводять до більшої централізації. Зокрема, відповідно до змін, внесених у Бюджетний кодекс України у 2014-2015 роках, до Державного бюджету України перераховується 25% ПДФО на відповідній території України (крім м. Київ та м. Севастополь) та 60% від м. Київ, ПДФО від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України та військовий збір [2].

РІТ є важливим бюджетонаповнюючим джерелом у багатьох державах світу. В Україні ця частка порівняно з країнами – членами ЄС є невеликою. Її середнє арифметичне значення у 2000-2012 роках становило

4,5%, тоді як в ЄС цей показник коливався від 2,8 до 25,2%. Тобто лише у Болгарії, Кіпру, Польщі, Румунії, Словаччині, Хорватії та Чехії цей показник був нижчим або дорівнював українському. Ці держави не є лідерами ні в економічному, ні в соціальному забезпеченні своїх громадян. Натомість у Австрії, Бельгії, Великобританії, Данії, Італії, Фінляндії та Швеції цей показник дорівнює або перевищує 10%. Водночас ці держави забезпечують порівняно низьку стратифікацію населення.

Варто зазначити, що «шведська модель», яка характеризувалась широкою податковою базою та великомасштабним бюджетним перерозподілом національного доходу, зазнала суттєвих змін. Основними трендами оподаткування Швеції з 2007 року (передкризового) є зниження РІТ (на місцевому рівні, оскільки на загальнонаціональному він залишився без змін і становить 25%). Окрім того, було знижено ставку корпоративного податку (2013) до 22% та скасовано податки на майно, житлову нерухомість та спадщину.

Таблиця 3. Розподіл держав – членів ОЕСР за шкалами оподаткування на місцевому рівні

Прогресивна	Плоска
Бельгія, Канада, Іспанія та Швейцарія	Данія, Фінляндія, Ісландія, Італія, Японія, Південна Корея, Норвегія, Швеція та США

Джерело: складено автором за даними 2015 року [14].

Також у Швеції високий рівень безробіття, який складає 8% (при економічно раціональному мінімумі для шведських економістів 2% та для американських економістів 4%) при низькому рівні інфляції. Така податкова політика в поєднанні з іншими заходами призвела до лібералізації економіки та підвищення ступеня економічної свободи [3].

Оскільки РІТ, який в Україні представлений ПДФО є важливим бюджетоформуючим податком, дуже важливо проаналізувати його структуру. Статистичні дані свідчать про домінуючу роль ПДФО з трудових доходів. Його частка у загальній структурі варіювалась від 69% у 2015 році до 92% у 2009 – 2010. Важливо зазначити, що структура надходжень ПДФО зазнала суттєвих змін із 2014 (табл. 4), коли почалось утримання ПДФО із доходів у вигляді процентів та із сум пенсійних виплат та щомісячного довічного грошового утримання, а також із запровадженням військового збору.

Варто зазначити, що запровадження військового збору, що фактично є ПДФО, ускладнило адміністрування. На нашу думку, доцільніше було б підвищити основну та додаткові ставки ПДФО на 1,5. Тобто запровадити військовий збір як тимчасову надбавку. Це спростило б адміністрування та не вимагало б внесення додаткових змін у форму 1ДФ та декларацію про доходи та майновий стан. Окрім того, практика запровадження тимчасових надбавок використовується в різних державах та вирізняється цільовим призначенням (наприклад, аналогічна за суттю надбавка застосовувалась у Чехії).

Таким чином, основною базою персонального прибуткового оподаткування в Україні є заробітна плата, хоча її частка знизилась (порівняно з максимальними значеннями у 2009-2010 роках), проте становила в середньому 82% у 2012-2015. Окрім того, вона є більш вагомим за рахунок військового збору. Також зростаючою є роль оподаткування процентів.

Варто зазначити, що в Естонії, що є дуже конкурентною з точки зору персонального прибуткового оподаткування, існує сервіс попередньо заповнених декларацій з РІТ (платник може ознайомитися з декларацією в електронному вигляді або отримати у роздрукованому, звернувшись до відділення Податково-митного департаменту). До цих декларацій вносяться ім'я, адреса, номер банківського рахунку, інформація, надана роботодавцем щодо оподаткованого доходу, виплачені суми лікарняних, пенсії, оплачені витрати на освіту, подарунки та пожертвування, сплачені внески пенсійного страхування, дані Центрального реєстру цінних паперів щодо операції з відчуження цінних паперів, а також записи інвестиційного рахунку (за наявності згоди платника податків

та наявності технічної можливості) [20]. Це свідчить про значну інформатизацію процесів адміністрування, але навіть при цьому в Естонії оподатковується лише 16 видів доходів із 23. На противагу цьому в Україні до бази оподаткування включено 21 вид доходів (лише зайнята власником нерухомість та стипендії не оподатковуються). Саме Естонія є лідером серед європейських держав, що є членами ОЕСР, за показником конкурентоспроможності персонального прибуткового оподаткування. Вона також очолювала рейтинг міжнародної податкової конкурентоспроможності у 2015 році [16].

## ВИСНОВКИ

Проведений аналіз вказує на значне варіювання підходів до визначення баз оподаткування персональним прибутковим податком, за яких одні держави максимально розширюють бази оподаткування, а інші – звужують, ґрунтуючись на теоретичних підходах щодо недоцільності включення певних видів доходів. Персональний прибутковий податок може бути представленим одним податком або кількома, стягуватись за прогресивною чи плоскою шкалою, відноситись до місцевих чи загальнодержавних податків та направляти до одного чи кількох бенефіціарів, що визначає його регулятивну ефективність. Проте в Україні найважливішими базами оподаткування ПДФО є заробітна плата та проценти, що продиктовано достатньо ефективним їх адмініструванням. Саме подальше удосконалення механізмів адміністрування ПДФО (наприклад, використовуючи досвід Естонії як найбільш конкурентної держави – члена ЄС в частині персонального прибуткового оподаткування) може підсилити роль цього податку.

## CONCLUSIONS

*The conducted analysis indicates the significant variation of approaches to determining the tax bases of personal income tax, in which some states maximum expand the tax base, and the other – narrow it, relied on theoretical approaches to the irrationality of inclusion of certain types of income. Personal income tax may be represented by one or more taxes, imposed on a progressive or flat scale, referred to local or national taxes and forwarded to one or more beneficiaries, which determines its regulatory effectiveness. However, in Ukraine the most important tax bases of personal income are wages and interests that designated its quite effective administration. The further improvement of mechanisms of administration of personal income tax (for example, using the experience of Estonia as the most competitive country of the EU Member States in sphere of personal taxation) can enhance the role of this tax.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Л., Кревер Р. Подоходный налог с физических лиц [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/pubs/nft/1998/tlaw/rus/ch14r.pdf>
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran571#n571>
3. Гришин И. Швеция после шведской модели / И. Гришин // Мировая экономика и международные отношения. – 2014. - № 6. – С. 53-64.
4. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/>
5. Світовий досвід оподаткування: Великобританія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/vb/?print>
6. Соколов А. А. Теория налогов. – М.: ООО «ЮрИнфоР-Пресс», 2003. – 506 с.
7. Чуприна А. Оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний досвід // А. Чуприна / Вісник Міністерства доходів і зборів України. – 2011. - № 10. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/3030>
8. Швабій К.І. Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики: [монографія] / К.І. Швабій. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. – 296 с.
9. «Taxes in Europe» database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/taxation\\_customs/tedb/taxSearch.html](http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html)
10. 45 % of Americans pay no federal income tax [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marketwatch.com/story/45-of-americans-pay-no-federal-income-tax-2016-02-24>
11. Brondolo J., Zhang Z. Tax Administration Reform in China; Achievements, Challenges, and Reform Priorities // International Monetary Fund. – 2016 – № 16/68 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1668.pdf>
12. Canadian income tax rates for individuals - current and previous years [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cra-arc.gc.ca/tx/ndvdl/fq/txrts-eng.html>
13. Income Tax [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/income-tax/overview>
14. OECD.Stat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stats.oecd.org/>
15. Pension taxation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/taxation\\_customs/taxation/personal\\_tax/pensions/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/pensions/index_en.htm)
16. Pomerleau K., Cole A. International Tax Competitiveness Index 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF\\_ITCI\\_2015.pdf](http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF_ITCI_2015.pdf)
17. Seligman, Edwin Robert Anderson. The income tax: a study of the history, theory, and practice of income taxation at home and abroad. The Lawbook Exchange, Ltd., 1914. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://goo.gl/bUJuAf>
18. State and Local Individual Income Tax Collections Per Capita [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://taxfoundation.org/blog/state-and-local-individual-income-tax-collections-capita?mc\\_cid=0b19e1ffd9&mc\\_eid=9115f9abf8](http://taxfoundation.org/blog/state-and-local-individual-income-tax-collections-capita?mc_cid=0b19e1ffd9&mc_eid=9115f9abf8)
19. State Individual Income Tax Rates, 2000-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://taxfoundation.org/article/state-individual-income-tax-rates>
20. Submission of income tax returns for 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.emta.ee/eng/private-client/declaration-income/submission-income-tax-returns-2015>
21. Tax Policy Study № 13: Fundamental Reform of Personal Income Tax [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxpolicystudy13fundamentalreformofpersonalincometax.htm>
22. Tax Reforms in EU Member States 2015. Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://ec.europa.eu/economy\\_finance/publications/eiep/pdf/ip008\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eiep/pdf/ip008_en.pdf)
23. Too reliant on the few (Taxes are best raised on a broad base, but in many countries it is worryingly narrow) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/news/leaders/21618784-taxes-are-best-raised-broad-base-many-countries-it-worryingly-narrow-too-reliant?fsrc=scn/fb/wl/pe/tooreliantonthefew>
24. Topic 400 - Types of Income [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.irs.gov/taxtopics/tc400.html>
25. Urban I. Progressivity of personal income tax in Croatia: decomposition of tax base and rate effects / I. Urban // Financial Theory and Practice. – 2006. – № 30 (3). – P. 207-231.

REFERENCES

1. Berns L., Krever R. Podohodnyj nalog s fizicheskikh lic [Personal income tax on individuals]. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/nft/1998/tlaw/rus/ch14r.pdf> [in Russian].
2. Biudzhetniy kodeks Ukrainy [The Budget Code of Ukraine]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran571#n571> [in Ukrainian].
3. Hryshyn Y. Shvetsyia posle shvedskoi modely [Sweden after Swedish model]. Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnoshenia, 2014, no. 6, pp. 53-64 [in Russian].
4. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy [State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <http://treasury.gov.ua/> [in Ukrainian].
5. Svitoviy dosvid opodatkuvannia: Velykobrytaniia [International experience of taxation: United Kingdom]. Available at: <http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/dosvid-modernizachii-krain-svity/vb/?print> [in Ukrainian].
6. Sokolov A.A. Teorija nalogov [Theory of taxes]. “YurInfoR-Press”, 2003, p. 506 [in Russian].
7. Chupryna A. Opodatkuvannia dokhodiv fizychnykh osib: mizhnarodnyi dosvid [Taxation of personal incomes of individuals]. Visnyk Ministerstva dokhodiv i zboriv Ukrainy, 2011, no. 10. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/3030> [in Ukrainian].
8. Shvabii K.I. Opodatkuvannia dokhodiv naselennia: problemy nauky ta praktyky [Taxation of incomes of population: problems of science and practice]. Irpin, Natsionalnyi universytet DPS Ukrainy, 2009, 296 p. [in Ukrainian].
9. “Taxes in Europe” database. Available at: [http://ec.europa.eu/taxation\\_customs/tedb/taxSearch.html](http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html)
10. 45% of Americans pay no federal income tax. Available at: <http://www.marketwatch.com/story/45-of-americans-pay-no-federal-income-tax-2016-02-24>.
11. Brondolo J., Zhang Z. Tax Administration Reform in China; Achievements, Challenges, and Reform Priorities. International Monetary Fund, 2016, no. 16/68. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp1668.pdf>.
12. Canadian income tax rates for individuals - current and previous years. Available at: <http://www.cra-arc.gc.ca/tx/ndvdl/fq/txrts-eng.html>.
13. Income Tax. Available at: <https://www.gov.uk/income-tax/overview>.
14. OECD. Stat. Available at: <http://stats.oecd.org/>.
15. Pension taxation. Available at: [http://ec.europa.eu/taxation\\_customs/taxation/personal\\_tax/pensions/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/pensions/index_en.htm).
16. Pomerleau K., Cole A. International Tax Competitiveness Index 2015. Available at: [http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF\\_ITCI\\_2015.pdf](http://taxfoundation.org/sites/taxfoundation.org/files/docs/TF_ITCI_2015.pdf).
17. Seligman, Edwin Robert Anderson. The income tax: a study of the history, theory, and practice of income taxation at home and abroad. The Lawbook Exchange, Ltd., 1914. Available at: <https://goo.gl/bUJuAf>.
18. State and Local Individual Income Tax Collections Per Capita. Available at: [http://taxfoundation.org/blog/state-and-local-individual-income-tax-collections-capita?mc\\_cid=0b19e1ffd9&mc\\_eid=9115f9abf8](http://taxfoundation.org/blog/state-and-local-individual-income-tax-collections-capita?mc_cid=0b19e1ffd9&mc_eid=9115f9abf8).
19. State Individual Income Tax Rates, 2000-2014. Available at: <http://taxfoundation.org/article/state-individual-income-tax-rates>.
20. Submission of income tax returns for 2015. Available at: <https://www.emta.ee/eng/private-client/declaration-income/submission-income-tax-returns-2015>.
21. Tax Policy Study no. 13: Fundamental Reform of Personal Income Tax. Available at: <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxpolicystudy13fundamentalreformofpersonalincometax.htm>.
22. Tax Reforms in EU Member States 2015. Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability. Available at: [http://ec.europa.eu/economy\\_finance/publications/eiep/pdf/ip008\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eiep/pdf/ip008_en.pdf).
23. Too reliant on the few (Taxes are best raised on a broad base, but in many countries it is worryingly narrow). Available at: <http://www.economist.com/news/leaders/21618784-taxes-are-best-raised-broad-base-many-countries-it-worryingly-narrow-too-reliant?fsrc=scn/fb/wl/pe/tooreliantonthefew>.
24. Topic 400 - Types of Income. Available at: <https://www.irs.gov/taxtopics/tc400.html>.
25. Urban I. Progressivity of personal income tax in Croatia: decomposition of tax base and rate effects. Financial Theory and Practice, 2006, no. 30 (3), pp. 207-231.